

ELŻBIETA ANNA SEKUŁA

## ŚCIEŻKI *POST-POLIS* EWY REWERS

Ewa Rewers *Post-polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta* Universitas, Krakow 2005 s. 388

---

*Post-polis* Ewy Rewers, książka stanowiąca podsumowanie wieloletniej refleksji autorki nad współczesnym miastem, tworzy swoiste skrzyżowanie ścieżek miejskiego dyskursu i zarazem połączenie próby opisu przestrzeni miejskiej z jej doświadczaniem. Tekst zderza różne perspektywy intelektualne, wpisując się jednocześnie w interdyscyplinarne pogranicze badań nad współczesną metropolią. Podstawową optyką przyjętą przez badaczkę pozostaje jednak ujęcie filozoficzne, co deklaruje już w samym tytule – *Post-polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*.

Autorka przyzwyczaiła już swych odbiorców do tego, że każda jej kolejna książka jest próbą sił; w jej teksty nie wchodzi się łatwo ani bezpiecznie – stawiają masę pytań, zasiewają w nas wątpliwości, zmuszają do intelektualnych poszukiwań. Taki plan lektury odpowiada wędrowce przez współczesne miasto – zuchwałe, krnąbrne niebezpieczne, nie zawsze przyjazne, a zarazem wciągające; zniewalająca przestrzeń, której nie potrafimy opuścić. *Post-polis* jest taką właśnie przestrzenią lektury. Można rozsmakować się w tym tekście, pozwolić mu prowadzić się po na przemian gościnnych i groźnych przestrzeniach współczesnych miast. Można też do niego wracać. *Post-polis* oferuje możliwość poszerzenia w wybranych kierunkach, które Ewa Rewers subtelnie szkicuje. Właściwie każdy z rozdziałów mógłby stać się punktem wyjścia dla kolejnej książki.

Aktualność spostrzeżeń autorki potwierdzają liczne obserwacje terenowe, wsparte opisami i fotografiami. *Post-polis* ujmuje rzeczywistość współczesnej kultury, zanurzoną w urbanistycznej lawie, w sposób nie-

standardowy – jest próbą oddania „teoretycznego doświadczenia” miasta. Oznacza to, że książka referuje, a często tylko subtelnie zahacza o klasyczne i najnowsze perspektywy badawcze przyjęte wobec zurbanizowanej przestrzeni kultury. Tekst zawiera sygnały, które czytelnik może odnieść do swojego obszaru zainteresowań i podążyć określonym tropem, a jednocześnie wskazuje konkretne przykłady, wzorcowe rozwiązania, realnie istniejące w przestrzeni obiekty, do których badaczka odnosi swą teoretyczną refleksję. Wielorakie, symultaniczne, łączące się we wskazanych punktach styku „sieciovie” doświadczenie miasta pokazuje nowe formy uczestnictwa jego użytkowników w przestrzeni *post-polis*.

Ewa Rewers dzieli materiał na dwie partie (krytyczne miejskie ontologie i zarys tożsamości *post-polis*), zastrzegając jednocześnie, że badanie i opis może składać się z trzech elementów – etapy te obejmują fenomenologię, aporetikę i teorię. Sama jednak wyraźnie eksponuje dwie pierwsze fazy (a zwłaszcza próby wskazania nierozwiązywalnych sprzeczności), świadomie rezygnując z budowania jednolitej teorii, ponieważ z perspektywy autorki nie jest to ani możliwe, ani konieczne. Autorka interesująco wiąże kwestię doświadczenia i odbioru miasta z centralną problematyką badań nad współczesną kulturą, czyniąc te kwestie w zasadzie nierozłącznymi, jako że w jej rozumieniu ta ostatnia jest właśnie kulturą przede wszystkim miejską. Porusza także wielowymiarowe związki między ciałem ludzkim a miejską mapą. Wątek analogii między ciałem miasta a ciałem człowieka przewija się przez cały tekst, powracając w rozmaitych konfiguracjach, wśród których najistotniejsze są chyba: forma i struktura, ruch, zmysłowość i rytm. Kultura gładkiego ciała objawia się w reklamie kremu (obecnej także w miejskim pejzażu wprost, na *billboardach*) i w kamienicznej fasadzie ze szklanej tafli.

Wreszcie, w finale swego tekstu autorka dokonuje pogłębionej analizy dwu – jej zdaniem – podstawowych dzisiaj strategii radzenia sobie z problemem narastającego doznania nierzeczywistości oraz trudności w opisie świata i identyfikacji swojego w nim miejsca – ironii i ekstazy. Obie te formy radzenia sobie z tym, co nas otacza, Ewa Rewers umieszcza w dekoracjach miejskich, pokazując zarówno ich skuteczność, jak i słabości.

W moim przekonaniu jednak (i tutaj wyszłabym właśnie od ostatniej partii tekstu poświęconej owym strategiom) centralną kwestią *Post-polis* pozostaje pytanie, które mniej i bardziej bezpośrednio przewija się przez całą książkę, o związek naukowych prób opisu, analizy, nazywania miejskości, doświadczenia miasta oraz łączność tej sytuacji ze stanem odczuwania jednostki w ponowoczesnej kulturze, z rzeczywistym statusem i świadomością uczestników miejskiego spektaklu. Czy obserwacje socjologów, filozofów i antropologów, projekty i plany architektów i ur-

banistów, normy wprowadzane przez prawników i regulacje urzędnicze, wreszcie propozycje inwestorów pozostają w rzeczywistej komunikacji z oczekiwaniami, potrzebami i marzeniami człowieka uwikłanego w *post-polis*? Czy przynajmniej spotykają się z jego zrozumieniem?

*Post-polis* mówiąc o mieście, opowiada zarazem o naszej kulturowej rzeczywistości. Porusza wiele problemów zahaczających o inne tereny i dziedziny, przekracza granice ustanowione między dyscyplinami i sposobami kulturowej ekspresji, odnosząc się do literatury, filmu, filozofii, nauk społecznych czy malarstwa. Ale też do zagadnień, takich jak: pamięć, projektowanie, tradycja, tożsamość, estetyzacja, inność, transkulturowość, globalizacja – wszystkie one są przedmiotem dociekań autorki, których ścieżki mogą (choć nie muszą) skrzyżować się w przestrzeni miejskiej.

Autorka wskazuje również podstawowe problemy związane z badaniem przestrzeni ponowoczesnego miasta. Jej zdaniem najważniejsze z nich to: próba odpowiedzi na pytanie, do kogo należy miasto, dobrowolna rezygnacja ze słynnego Weberowskiego stwierdzenia „powietrze miejskie czyni wolnym”, przeniesienie agory do przestrzeni mediów elektronicznych, transnarodowy charakter opisywanych przez nią przestrzeni i wreszcie trudności ze wskazaniem granic *post-polis*, a także rozplywanie się struktury miejskiej w metropolitalnym regionie.

Podstawowym wyróżnikiem *post-polis* jest jednak odmienna perspektywa, coraz częściej określająca jego przestrzeń. Poarystotelesowski pogląd, że miasto jest własnością jego obywateli, zdecydowanie należy już do przeszłości, a kluczową figurą *post-polis* staje się Obcy. Interdyscyplinarne spojrzenie umocnione zostaje również poprzez podkreślanie roli zdarzenia, jako podstawowej jednostki porządkującej społeczność, ale i architektoniczną, przestrzeń *post-polis*. Taki punkt widzenia, odwołujący się do mikrostruktur, relacjonalności, doceniający wagę jednostkowego, subiektywnego patrzenia, zdobywa sobie coraz mocniejszą pozycję na gruncie choćby socjologii, podobnie jak perspektywa teatralna, do której również odwołuje się Ewa Rewers analizując przestrzeń współczesnego miasta.

Podtytuł, *Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, przemyca istotną informację, nie oznacza jednak gwarancji zgrabnego wykładu, który pozbawiłby nas pytań i rozwiązań wątpliwości. Nie można oczekiwać pewnej wiedzy, skoro nie ma nadal (postulowanej przez autorkę) odrębnej dyscypliny, zajmującej się miastem. Jakakolwiek próba wygenerowania filozoficznej teorii odnoszącej się do tego przedmiotu pozostaje zatem jedynie przymiarką do rozpoznania pola będącego terytorium bez mapy i podjęciem interdyscyplinarnego wyzwania. Nasza wiedza dotycząca *post-polis* z założenia musi być fragmentaryczna i zależna od warunków

kolejnych dyscyplin ją wytwarzających. Zarazem, współczesna kultura nacechowana przez miejskość coraz głośniejsze dopomina się o dyscyplinę naukową, która swym głównym obiektem uczyniłaby właśnie miasto.

Spośród dwu wskazanych w tekście możliwych perspektyw badawczych – drogi wiodącej od wybranych koncepcji filozoficznych do bram miasta, oraz uczynienia doświadczenia miejskiego przedmiotem dociekań filozoficznych, Rewers zdecydowanie wybiera tę drugą. Autorka wyraźnie rozgranicza także między perspektywą socjologiczną, tradycyjnie przykładaną od czasu szkoły chicagowskiej do przestrzeni wielkich miast, a filozoficzną właśnie. Tę pierwszą, jej zdaniem, w odniesieniu do *post-polis* charakteryzowałby akcent położony na takie zjawiska, jak: urbanizacja, rozwój miast autonomicznych, zamykanie się wielkich miast w swoich problemach, obecność w nich TNC's, nowe formy ekspresji, związki między tymi miastami (które są bliższe sobie niż regionowi – prowincja jest im zbędna). Pożądanie i wściekłość, jak mówi Rewers, jest tu reakcją na *post-polis*, nie zaś ekstaza i ironia, właściwe perspektywie filozoficznej.

Uwaga filozofa, uwzględniająca powyższe zjawiska, skupia się natomiast na innych pytaniach. Dlatego badaczka swe zainteresowanie kieruje w stronę krytycznych ontologii ponowoczesnego miasta (o nich właśnie traktuje pierwsza część książki) oraz próby analizy tożsamościowej i możliwości dokonywania identyfikacji w obrębie *post-polis* (w części drugiej). Jak wyjaśnia autorka, „krytyczne” oznacza tutaj tyle, co nie roszczące sobie prawa do miana pierwszej filozofii. Ontologie wskazane przez Rewers nie są zatem fundamentalne (ona sama określa je nawet mianem „słabych”), a status ich charakteryzuje niepewność i współbieżność – w sposób równouprawniony wszystkie cztery mogą być obecne w przestrzeni *post-polis*, wprowadzając równoległe wątki w obszar naszego doświadczenia.

Analiza tożsamości ponowoczesnego miasta – wypełniająca drugą część książki – z istotnym podtytułem: „Poza metafizyką” zatrzymuje się właśnie na jej progu. Rewers podejmuje tutaj wyzwanie zbadania znaczenia, powodów i sposobów używania pojęcia tożsamość miasta – chodzi o różne jej aspekty. Autorka świadomie rezygnuje z bezpiecznego zakorzenienia metafizycznego pojęcia tożsamości, rozumianej jako zasada bytu i zwróconej jedynie w przeszłość.

Jednak tekst nie jest próbą wskazania cech definiujących istotę miejskości. W zamian Ewa Rewers proponuje oparcie miejskiej tożsamości o zasadę „podwójnego myślenia” – kieruje uwagę na teraźniejszość, zanurzenie w przestrzeni miejskiej, bezpośredniość i złożoność doświadczenia. Wprowadza także jednoznaczne rozróżnienie między doświad-

czaniem a doświadczeniem, podkreślając, że to pierwsze w odróżnieniu od drugiego nie stanowi nigdy zakończonego procesu, a tym samym lepiej oddaje istotę *post-polis*.

*Elżbieta Anna Sekuła* – e-mail: [esekula@swps.edu.pl](mailto:esekula@swps.edu.pl)

